

Rokycanský rodák, paleontolog, učitel a sběratel v časopise Nature

Rokycanský rodák, paleontolog, učitel a sběratel v časopise Nature

Jana Bruthansová¹ & Petr Kraft^{2,3}

¹ *Paleontologické oddělení, Národní muzeum, Cirkusová 1740, 193 00 Praha 9*

² *Ústav geologie a paleontologie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Albertov 6, 128 43 Praha 2*

³ *Západočeské muzeum v Plzni, Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň*

Bruthansová J. & Kraft P., 2024: Rokycanský rodák, paleontolog, učitel a sběratel v časopise Nature. – Journal of the National Museum (Prague), Natural History Series 193: 85-96.

Abstrakt: Během svého krátkého života nashromáždil Karel Holub spolu se svým otcem Karlem Holubem starším, dělníkem z koželužny, rozsáhlou sbírku zkamenělin z českého středního ordovíku. Díky špatným životním podmínkám Karel Holub nemohl dostudovat paleontologii a místo toho se stal učitelem na venkovských malotřídních školách v Pojizeří. Přesto se i nadále zajímal o paleontologii a spolupracoval s předními odborníky své doby, jako byli Jaroslav Perner, Celda Klouček a další. Karel Holub zemřel krátce po vzniku Československé republiky 14. listopadu 1918 ve Světlé pod Ještědem, kde je také pohřben. Ve své závěti odkázal sbírku, kterou vybudoval spolu se svým otcem, nově založenému muzeu v Rokycanech.

Abstract: During his short life, Karel Holub, together with his father Karel Holub Sr. (a tannery worker), assembled an extensive collection of fossils from the Bohemian Lower and Middle Ordovician. Due to his poor living conditions, he was unable to study palaeontology and instead became a teacher in rural small schools. Despite this, he continued to his activities in palaeontology and collaborated with leading experts of his time such as Jaroslav Perner, Celda Klouček and others. Karel Holub died shortly after the establishment of the Czechoslovak Republic on 14 November 1918 in Světlá pod Ještědem, where he is also buried. In his will, he bequeathed his and his father's collection to the newly established museum in Rokycany.

Klíčová slova: paleontologie, Rokycansko, sběratel, fosilie, trilobiti

Keywords: palaeontology, Rokycany area, collector, fossils, trilobites

Received: 2 July 2024 | Accepted: 27 September 2024 | Published on-line: 23 December 2024

„Milý příteli!

Dle Vaší fotografie, je to Dalm. hawlei, kvůli jistotě vzkázal jsem mému elevu p. Kolihovi by udělali 2 odličky a poslali je Vám. Těším se z Vaší práce. Nemyslete na nemoc a neprohližejte sebe, radši kamení, to nepůsobí hypochondrii.

Zdraví Vás

Váš Perner“

Jaroslav Perner, významný český paleontolog konce 19. a první poloviny dvacátého století adresoval výše citovaná slova 14. října roku 1917 Karlu Holubovi do Světlé pod Ještědem¹. Byla upřímná a povzbudivá, neboť Perner s mladým nadšencem pro paleontologii pojilo více než desetileté přátelství. I když Karlu Holubovi zbýval poslední rok jeho krátkého

Obr. 1. Pohlednicový portrét Karla Holuba staršího (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., fond Jaroslav Perner, karton č. 1).

a nelehkého života, rozhodně nebyl člověkem, který by se egocentricky zabýval sám sebou a svými existenčními, a především vážnými zdravotními problémy. Jeho životní příběh je tak inspirací a jeho pokora, s jakou snášel rány, které mu osud uštědřil, je obdivuhodná. Ať už šlo o nedostatek finančních prostředků, jež ho doprovázel celý život, nenaplněnost svého snu stát se profesionálním paleontologem i o otevřenou tuberkulózu, která uspíšila jeho předčasnou smrt. Díky korespondenci se soudobými paleontology a sběrateli jako byl již jmenovaný Jaroslav Perner, dále například Cyril Purkyně, Celda Klouček, Jan Vratislav Želízko, četným dopisům s přítelem Václavem Havlem² a v neposlední řadě jeho zachovaným deníkům z krátkých vysokoškolských studií si můžeme udělat představu o peripetiích, jež jej během nedlouhého, třicetiletého, ale aktivně prožitého života, potkaly.

Karel Holub nesl jméno po otci, dělníkovi v koželužně v Rokycanech. Narodil se 28. dubna 1888, matka poměrně brzy zemřela a z druhého manželství otce vzešla Karlovi řada dalších sourozenců.

Karel Holub starší (obr. 1) z nuzného platu dělníka živil celou velkou rodinu, a tak prožívali potomci dětství v bídě a nedostatku. Osvíceným rodičům přes nuzné podmínky, ve kterých žili, záleželo na vzdělání dětí, a proto po čtyřech letech obecné školy v Rokycanech nastoupil Karel Holub mladší v roce 1898 na rokycanské c. k. jubilejní vyšší gymnasium. Zde po osmi letech v červenci 1906 odmaturoval s vyznamenáním³.

Karel Holub starší se od roku 1894 ve volných chvílích zabýval neobvyklým koníčkem, v okolí Rokycan sbíral fosilie. Sběratelská vášeň záhy uchvátila i mladého Karla. S tatínkem probírali pole plná tzv. koulí (křemitých nodulí šareckého souvrství), nebo se prodírali nepřístupnými roklami a hledali nové odkryvy s fosiliferními sedimenty spodního a středního ordoviku. Nezůstali však u amatérské činnosti a nedlouho nato se seznámili s významnými sběrateli počátku dvacátého století, kteří sami prováděli terénní výzkumy. Celda Klouček ve svých nepublikovaných pamětech⁴ vzpomíná:

„R. 1905 poznal jsem hromady železné rudy nad Karýzkem a počal pátrat tam po fauně v rudě samé. V též čas poznal jsem sběratele K. Holuba a syna v Rokycanech. Kteří mne upo-

1 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

2 *1886, +1965, významná kulturní osobnost Českolipska, jeden ze zakladatelů Podještědského muzea.

3 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

4 Originál ve vlastnictví doc. RNDr. Jaroslava Marka, CSc. (byla poskytnuta kopie)

Obr. 2. Fotografie Karla Holuba mladšího. Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

zornili na Mýto, Těžkov, Sirský potok a jiná naleziště u Rokycan. Karel Holub – prostý, ale velmi důvtipný řemeslník – byl nadšeným sběratelem v rokycanském d'ý a vodíval svého syna Karla už od mládí s sebou „na koule“. Tento jeho syn, nevšedně nadaný, skromný, tichý a citlivý, měl už tehdy co septimán gymnasia pěkné vědomosti palaeontologické i značné zkušenosti sběratelské a chystal se na univerzitní studia přírodnicko-geologická.“

Pokračovat po maturitě na univerzitu do Prahy bylo dalším logickým krokem na cestě stát se vystudovaným paleontologem. Karel Holub (obr. 2) s nadšením nastoupil do prvního semestru filosofické fakulty c. k. české university v Praze. O obrovském nasazení, péli, entuziazmu a pevně vůli svědčí detailní týdenní rozpis činností, který nazval „Rozvrh studenta vysokoškolského“, který si zaznamenal na titulní stranu svého deníku⁵. Každou hodinu týdne od sedmé hodiny ranní až do půlnoci, kdy chodil spát, měl pevně rozvrženou. Kromě studia a přípravy na kolokvia

se věnoval dvakrát týdně šermu, studiu francouzštiny, angličtiny, ruštiny a těsnopisu. Myslel však i na pravidelný odpočinek po obědě, odpolední procházky a víkendové návštěvy Musea Království českého a cesty do terénu, tzv. kamenné výlety do okolí Prahy-Šárky a Vokovic.

Po jedné takové návštěvě muzea napsal otci několikastránkový dopis, jehož koncept se zachoval v archivu Podještědského muzea. Vystihuje vřelý vztah otce a syna, umocněný společnou vášní pro zkameněliny a zároveň svědčí o hlubokých sběratelských zkušenostech, kterými se oba mohli chlubit (viz následující začátek dopisu)⁶:

„Milý otče!

Psal jsem již, že mne pan Heřman, u kterého jsem ve čtvrtek (4/X 06) první den příjezdu, večerel koroptvičku zaslanou mu Běhounkem ku křtinám, uvedl hned do Barrandea, kam mám teď volný přístup a kde prohlížel jsem věci z kouliček. Avšak mohu Ti říci, že ačkoli v Museu mají krásné některé exempláře, přece jen byl jsem velmi sklaman, zvláště toho Lichasa inkolku jsem si jinak představoval, velký je, ale hlava docela chybí, Cheirusus pater je tam jeden na půlce, úplně celý, ale tak strašlivě odřený a sežraný, že z něho zbyly jen ty háky u žeber: pak jeden velký úplně stočen, ale také úplně sedřený a po obou stranách urážený. Mimo to je tam ještě hlava a asi 4 žebra. Amphiony celé mají tam dva, ale tak strašlivé, že to naše tělo je proti nim pámbůh. To není ani srovnání! Placoparie je tam jedna obrovská, Dalmanitin 1 a to dosti špatný, Dindy jsou tam 3, ale jen ta velká je pěkná, druhá vyloupnutá a proto zničená, a třetí též špatnější. Za to mají na velké půlce koule vyloupnutého Acidaspáčka, malého, ale jako štiku, celého. Ostatní těla nejsou zvláštní.“⁷

Bohužel Karel po dvou semestrech v Praze narazil na své finanční limity. I když počítal každou korunu, nebyl schopen v Praze na vysokoškolských studiích vyjít. Ve svých zápiscích si plánuje následující měsíce roku 1907:

„Poněvadž touto cestou jíti dnes je už nemožno, ustanovili jsme se na provádění následujícího plánu: 6./I. 1907 odjedeme do Prahy, tam budeme choditi do přednášek a připravovati se ke kolloquijím. Je samozřejmo, že, jsme-li pevně odhodláni, universitu po roce opustiti, nemá-

5 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

6 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

7 Autor v dopise otci některé informace podtrhával, chtěl tak zdůraznit, jakou oni mají krásnou sbírku v porovnáním se sbírkou v muzeu.

me dělat kolloquia obtížná, jsou-li zbytečná, hlavně ovšem třeba udělati Vejdovského výborně, dosáhnouti osvobození od kolejného a dosáhnouti svolení k dalšímu pobytu v koleji Hlávkově. Též můžeme se pokusiti o jiná kolloquia, ale nemusíme dělati na př. Velenovského, bude-li těžký. Hned po příjezdu nutno jíti do Svěpomoci a tam nejděle do měsíce ulovit nějakou, aspoň 10zlatou kondici. Máme teď celkem 20 zl 40 kr. Z toho budu platit ještě dráhu 1 zl 25, zbude 19 zl 15 kr; pak v koleji stravné za leden asi 4 zl 50 kr, zbude 14 zl 65 kr; za únor 6, zbude 8 zl 65 kr; pak snad už budu mít kondici, ze které 6 zl zaplatím vředycky v koleji a 4 mně zbudou, ty nutno uložit, jakož i zbylé, poněvadž přednášky už kupovat nebudu a jiného nic nebude zapotřebí. Zároveň nutno se ucházet o nějaké zaměstnání vedlejší, někde psát a pod., jež by mohla opatřiti snad svěpomoc, nebo Běhounek, Heřman, Klouček, Neumanové a podobně, případně mohl bych si vzíti kondice dvě (též knížeti říci o nějakou nebo Smíškovi). Při tom užívat Šárky, Vokovic, Chuchle, Radošina etc. Doma mám ještě 20 zl, 50 snad dostanu od obce, to by bylo 70 zl. Též užívat výhod koleje, mýt, koupat se, cvičit, jíst hodně etc. etc. Do Musea chodit, do čítárny musejní a zatím co nejdříve ještě a úplně se informovat o tom nebo o těch kursech. Též o prázdninách bych si mohl nějaké psaní splasiti. Zatím nutno též sháněti se po nějakém vhodném bytě, buď s nějakým kolegou nebo u Neumanů, zkrátka, kde to vůbec bude možno.“⁸

I přesto se Karel Holub nevzdával a stále doufal, že se ke studiu paleontologie vrátí. Bohužel záhy pochopil, že je to nad jeho finanční možnosti. Jediná cesta, jak se osamostatnit a nezůstat na krku svému otci, bylo složit učitelské zkoušky. Tak by získal bydlení a skromný výdělek. I proto ale potřeboval peníze, aby překlenul období, kdy se bude připravovat na učitelská kolokvia. Žádal o finanční příspěvek Městskou radu Rokycan, zkoušel kontaktovat své známé a přátele:

„Velectěný pane a přáteli! Ocitl jsem se v těžké situaci, byl jsem nucen pro nedostatek hmotných prostředků vzdáti se dráhy universitní a mám teď na vybranou: buď zůstat nečinně doma a nechat se živit od starého sedřeného otce, jenž s ubohou mzdou 2 K 10 k denně sotva vystačí, anebo udělati všemu konec vstoupením do semináře. K oběmu, jak snadno pochopíte, cítím nepřekonatelný odpor, nezbude však as přece na konec, než abych volil ze dvou zel zlo menší – to poslední. V této situaci obracím se k Vám s prosbou, nevěděl-li byste náhodou o nějakém sebe skrovnějším místě (třeba písarském nebo pod.), které by aspoň 60 k měsíčně vynášelo, tak abych mohl privátně studovat a za rok složit zkoušku učitelskou. Co se kvalifikace týče, mohu se vykázati maturitním vysvědčením z gymnasia s vyznamenáním a dvěma semestry university s výborným prospěchem odbytými. Odpusťte, že osmělil jsem se takovou věcí vás obtěžovati, ale nevím, na koho jiného bych se mohl obrátiti s takovou důvěrou jako k vám.“

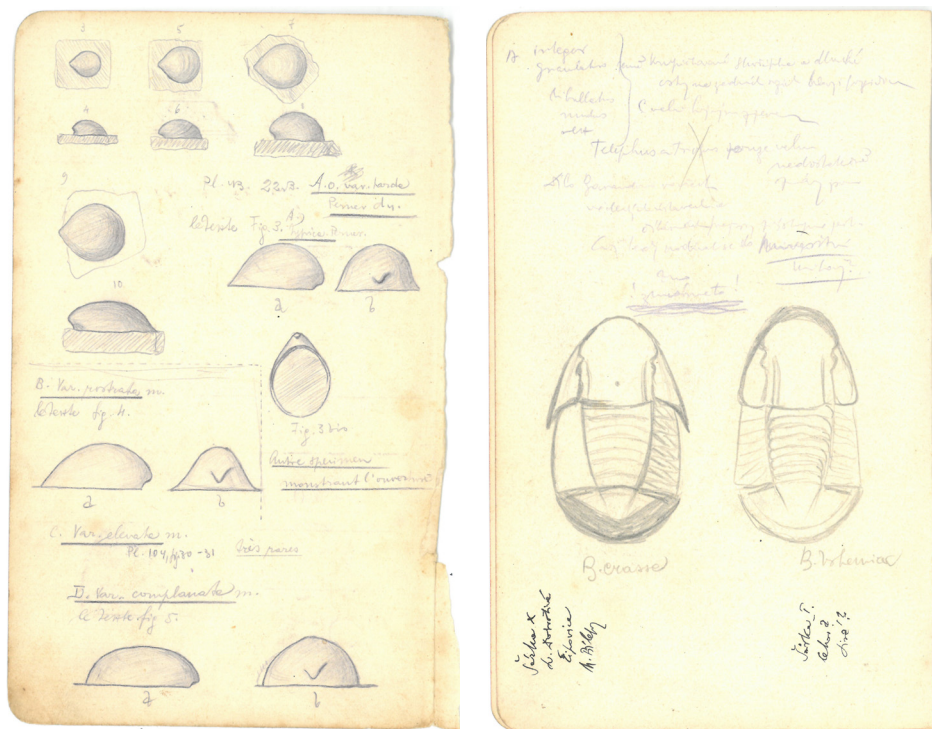
Jako krajní možnost uvažoval dokonce o tom, že i jako přesvědčený ateista vstoupí do kanovnického řádu premonstrátů:

„Veledůstojný Pane! Odpusťte, že ač jsem Vám úplně neznám, osměluji se obrátiti se k Vám s uctivou prosbou, abyste byl tak laskav a sdělil mi, mohl-li bych být přijat za člena řádu prae-monstrátského na Strahově (resp. pod jakými podmínkami). Jsem 19 roků stár, studoval jsem stále s výborným prospěchem na jub. gymnasiu v Rokycanech, kde jsem též v r. 1906 s vyznamenáním maturoval. Rok 1906–7 strávil jsem na c. k. č. universitě v Praze, jsa zapsán jako řádný posluchač filosofické fakulty. Avšak povaha moje jakož i všecko přesvědčení činí mne pro život světský úplně nezpůsobilým a proto obrátil jsem se Veleďústojný Pane k Vám, jako ku svému krajanu o laskavé poučení, mohl-li bych se státi členem řádu prae-monstrátského na Strahově. Doufám, že uctivá moje prosba nebude Vaší důstojnosti oslyšena?? A podepisuji se v hluboké úctě Karel Holub.“⁹

8 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

9 Koncept v dopise z 26. listopadu 1907, adresovaný neznámému rodákovi z Rokycan, viz Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

Obr. 3, 4. Ukázky kreseb fosilií z deníkových záznamů Karla Holuba ml. Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

Bylo to skutečně krajní řešení, jak se svěruje neznámé ženě, kterou oslovuje jako I.o¹⁰.

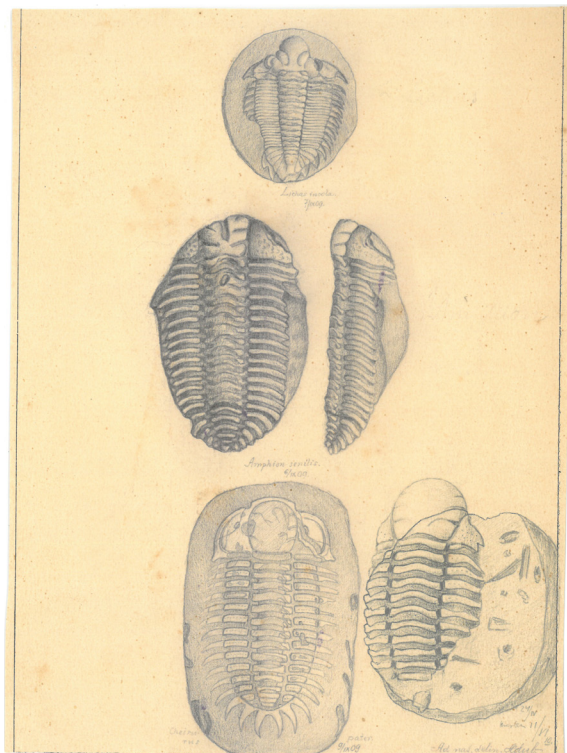
„Milá I-o! Znáte teď příčiny pro kterou jsem se neobjevil osobně, a doufám, že mně jistě odpustíte. Jsem v těžké situaci – hledám již kolik měsíců, aniž bych mohl něco vhodného sehnati. A místo nějaké potřebuji již neslychaně! Jen to mne může zachrániti před duševní sebevraždou – rozumíte?? mi snad před seminářem. Jen to mě může dopomoci ke složení zkoušky učitelské a tedy ke samostatnému postavení. Kdož ví, jak to dopadne. Jsem již skoro zoufalý. Dopis Váš dopadl jako jasný paprsek do čiré tmy, jež mne obklopuje ze všech stran, ale paprsek přece jen slabý.“

Učitelské zkoušky i doplňovací maturitu na učitelském ústavu v Jičíně se Karlu Holubovi nakonec podařilo v roce 1908 složit. Nebyl by to ale Karel Holub, aby kromě učení na zkoušky marnil čas. Od října 1907 až do dubna 1908 pracoval pilně na vydání svých badatelských výsledků uveřejněných v Rozpravách České Akademie pro vědy, slovesnost a umění¹¹. Hned po odevzdání rukopisu nastoupil jako učitel na obecnou školu v Horním Růžodole u Liberce, následovala po pár měsících obecná škola v chlapecká v Turnově, pak v Rovensku. Školní rok 1909–1910 strávil ve Vyskři a nakonec zakotvil ve Světlé pod Ještědem.

S dokončením publikace *Nová fauna spodního siluru v okolí Rokycan* (z roku 1911) a následného článku *Doplňky ku fauně eulomového horizontu v okolí Rokycan* (rok 1912), v nichž se zabývá faunou tzv. eulomového horizontu klabavského souvrství, jehož byl se svým otcem objevitelem, mu pomáhal profesor Jaroslav Perner. Ten v té době působil v Geologicko-

10 Koncept dopisu, Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

11 Příspěvek ku poznání fauny pásma D-d_{1y}, ročník 1908 č. 10.

Obr. 5. Ukázky kreseb nálezů trilobitů od Karla Holuba mladšího. Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

prohlédl (př. sbírka otcova, pp. prof. Kloučka, zvěrol. Běhounka, p. Schůčka, M. Dusla, sbírka Musea Rokycanského, Barandem etc.).“

Jaroslav Perner pomohl nezkušenému mladíkovi dotáhnout odborné práce do zdárného konce. Od Barrandova fondu spravovaného Antonínem Fričem získává navíc Karel Holub pro svůj výzkum v roce 1912 a 1913 příspěvek 100 a 400 korun na výzkum Rokycanska.¹³

Výhody spojené s učitelským povoláním, jako možnost ubytování a plat učitele, byly však vykoupené tím, že se Karel Holub ocitl daleko od svého milovaného Rokycanska, daleko od otcevy a své sbírky. Cesta do Rokycan byla pro Karla finančně nákladná, navíc se objevily i první zdravotní problémy. Přesto Holub zůstal v čilém korespondenčním styku s Jaroslavem Pernerem a Celdou Kloučkem. Oba ho podporovali v jeho paleontologickém sebevzdělávání, půjčovali mu knihy a posílali mu nejnovější odborné články.

Když už nebylo Holubovi umožněno procházet pole a rokle v západních Čechách, konal alespoň výlety a vycházky v okolí svých stávajících domovů. Sbíral na polích acháty a křídlové zkameněliny. Začal se zajímat o archeologii a prehistorii, pořídil si dokonce fotoaparát a nadšeně fotografoval lidi i přírodu, lisoval květiny do svého herbáře, pěstoval včely, s přítelem Václavem Havlem plánovali založení regionálního muzea v Českém Dubu.

„Pokud se minerálů týče, snažím se již teď častými výlety do okolí něco opatřit. Skutečně také našel jsem v poslední době pole s dosti hojnými ježky a cidaridami z rozpadlé křídly, s nimiž

paleontologickém oddělení Musea Království Českého v Praze. S Pernerem si Holub vyměňoval čilou korespondenci, jež se zachovala ve fondu Jaroslav Perner v archivu MU.

„Předem uctivě děkuji za laskavou zprávu práce se týkající. Rád bych však, aby práce moje byla Akademii podána, a proto jsem hotov upravit ji po stránce formální i obsahové tak, aby to bylo možno. Není to snad ješitnost nebo neskromnost, co mne k takovému vyjádření nutí, chci však mít tak důkaz, že práce ta skutečně něco stojí, a že mohu tedy s dobrým svědomím dále pokračovati.¹²“

Ze stejného dopisu se dozvídáme, že se Holub opíral o svá pozorování přímo v terénu, ale i o studium fosilií nalezených jinými sběrateli:

„Připomněl jsem hned zprvu, že nemám přístupu ke studiu odborné literatury, nýbrž usuzuji většinou jen dle své zkušenosti – znám totiž osobně většinu nalezišť z Dd. y – a mimo to dle různých sbírek, o nichž materiál z Dd. y je uložen a jež jsem bedlivě

12 Dopis K. Holuba prof. J. Pernerovi, 29.10.1907, Archiv MU, fond Jaroslav Perner, 11b.

13 RNM, registratura Národního muzea, karton č. 76, 78.

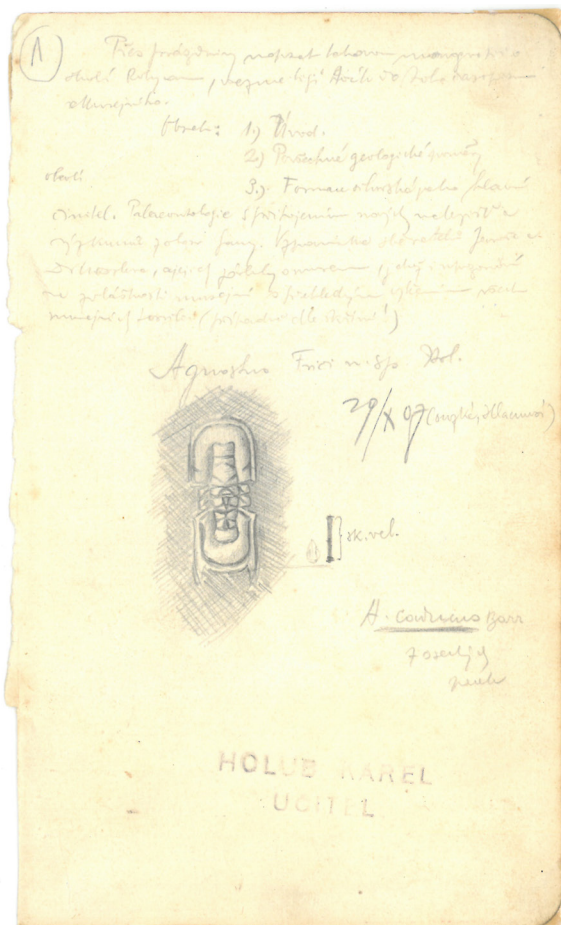
současně objevují se v ornici také acháty, rohový křemen etc. Na jaře a v létě jistě bude mi možno více sehnati, aspoň říkají kollegové, že tu možno (směrem ke Kozákovu) i vzácnějších minerálů dosti najíti.“¹⁴

Další rána, kterou mu osud uštědřil byla předčasná a náhlá smrt jeho otce v květnu 1914. Podle zápisků Celdy Kloučka zemřel Karel Holub starší na otravu krve (v matrice je jako příčina smrti uveden maligní edém). Opakované angíny a nachlazení z roku 1913 se objevovaly i následující rok. Patrně někdy v té době si Karel Holub vyslechl diagnózu tuberkulózy...

„V květnu, jak víte, zemřel mi otec, v době, kdy i já byl jsem upoután na lože. Tím byly nadobro přervány svazky, které mne k Dd₁ poutaly. Jednak vázán jsem k pobytu mimo Rokycany a nemohu, tedy místo otce ve sbírání pokračovat, jednak je zdraví moje dosud tak labilní, že mohu každou chvíli očekávat katastrofu. Ve sbírkách otcových (za pobytu v Rokycanech začátkem října, bylo mi možno uložit i k uschování v městském muzeu rokycanském) je však mnoho materiálu nových věcí a myslím, že je mojí povinností, postarati se – dokud ještě dýchám – o to, aby byly oceněny, resp. zpracovány. Až posud odkládal jsem s tím do té doby, až bychom společně s p. prof. Kloučkem mohli zpracovati a zveřejniti celé y. Poněvadž však nevím, dlouho-li ještě vydržím, chci se dát raději hned do práce a v stručných zprávách upozornit na nový materiál otcovy sbírky. Jsem tím povinen památce otcově.“¹⁵

Přestože neměl peněz nazbyt, ve volných chvílích Holub bezúplatně pomáhal Jaroslavu Pernerovi v dokončení nedopsaného díla paleontologa Ottomara Pravoslava Nováka, který rovněž zemřel v mladém věku o několik let dříve (1892)¹⁶. Díky svému výtvarnému nadání (obr. 3–8) se podílel na kresbách pro grafické tabule doprovázející publikaci a zhotovil také fotografie trilobitů.

„Při mřížkových výkresech zachoval bych nejraději skutečnou velikost. Jde to rychleji a je to přesnější. Kdyby se Vám však hodily na př. řádné fotografie, těmi bych Vám posloužil s největ-

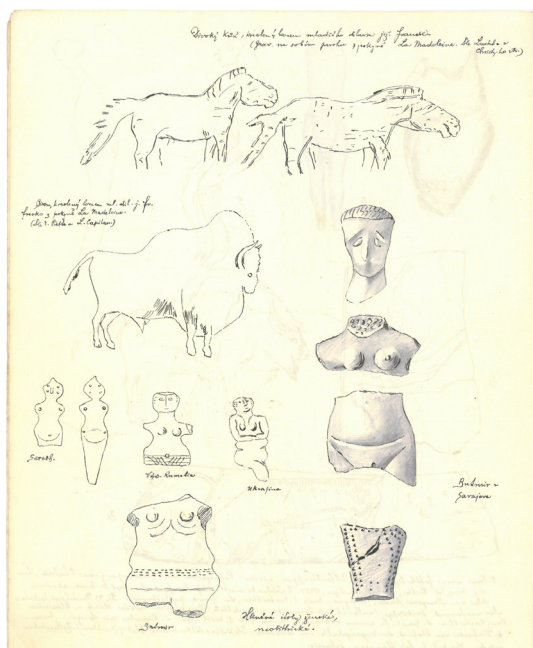
Obr. 6. Ukázky kreseb a záznamů od Karla Holuba mladšího. Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

14 Dopis Jaroslavu Pernerovi z 5. března 1909 z Rovenska, Archiv MU, fond Jaroslav Perner, IIb.

15 Dopis Jaroslavu Pernerovi z 19. října 1914, Archiv MU, fond Jaroslav Perner, IIb.

16 Perner 1918, Trilobiti pásma D-d1y z okolí pražského.

Obr. 7. 8. Ukázky kreseb živé přírody, i archeologických nálezů Karla Holuba mladšího z jeho deníkových záznamů a volných listů. Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

„Já zde letos mnoho nesbírám – musím vždy občas sbírat sebe. Nedávno mne to zas hodilo na lože...¹⁹“

Poslední návštěvu sourozenců a lokalit v okolí Rokycan a Plzně po tříleté pauze absolvoval se svou přítelkyní Albínou Šurdovou (rovněž učitelkou ve Světlé pod Ještědem) v létě roku 1917. Nadšeně popisuje půlden po půldni v dopisech adresovaných Václavu Havlovi, který v té době bojoval ve frontových zákopecích první světové války.

ší radostí, neboť si troufám tvrditi, v tom že se dnes už vyznám dobře. Fotografie by byly zas přirozené velikosti, menší kusy by ovšem mohly být zobrazeny 2/1. Sám byl bych raději, kdybyste se mohl rozhodnouti pro fotografie, neboť mřížková kresba je vždy dosti subjektivní a co by se líbilo na př. mně, nemusilo by se zamlouvatí Vám. Pokud se času týče, těžko předem udávati lhůtu, jednak nevím ještě, jaké jsou věci, jednak též nemohu předem říci, kolik volného času mně ponechá škola. Jako všude i u nás teď práce plno – je to teď to jediné, čeho je ještě dost. Samozřejmě bych hleděl ukončit co nejdřív. O honoráři nějakém netřeba mluvit. Mám vše co potřebuji. Kdybyste mi však mohl po vyjití zapůjčit exemplář k pročetí, byl bych Vám velmi vděčen.¹⁷“

„Jsem rád, že můžete obrázku upotřebit, to je mi nejlepší odměnou. Kdybych byl zdravý a měl před sebou ještě pár desetiletí života, bylo by i mým přáním nějaké to přeložení do „siluru“ ale takhle jsem rád, že se nemusím hýbat ze Světlé – mám tu blízko svého lékaře a zařízeno všechno, čeho třeba k ošetření, bylo by stěhování pro mne dosti obtížno a nestálo by to za to, zvláště když mi stále může hrozit nějaká náhlá katastrofa. Zatím vyčkávám, kdyby snad přece se zdraví vrátilo, mohl bych se později pokusit – na Rokycansko bych se jistě dostal.¹⁸“

Bohužel povinnosti ve škole neubývaly, peněz se stále nedostávalo a zdravotní stav se pomalu zhoršoval:

17 Dopis Jaroslavu Pernerovi ze 24. ledna 1917, Archiv MU, fond Jaroslav Perner, IIb.

18 Napsal 6. dubna 1917 Jaroslavu Pernerovi, Archiv MU, fond Jaroslav Perner, IIb.

19 Dopis příteli Václavu Havlovi z 21. května 1916, Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

Úplně poslední dopis, adresovaný Cyrilu Purkyněmu²⁰, je datován prvním listopadem roku 1918. Je plný optimismu a nadšení z nově nabyté národní svobody. Bohužel Karel Holub se z ní těšil jen několik dní. V době, kdy se pokoušel perem sdělit svému příteli radost ze vzniku samostatné Československé republiky se jeho organismus zotavoval z chřipkové infekce, která ho nedávno postihla.

„Přec mi tedy dopřálo Fatum dožítí okamžiku, kdy mohu Vám psát jako člověk volný, zbavený otrockých okovů černožlutých, které tak deprimovaly ducha při práci na roli školské. Dočkám-li se ještě toho velkolepého rozkvětu naší vědy, která nebude teď již odkázána na vídeňskou almužnu?“

[...] 14 dní měli jsme zavřenou školu pro nebezpečí epidemie (odborně pandemie) chřipkové, jež řádila hlavně v Liberci a pod námi v Českém Dubě. Zde nahore bylo dosud jen několik málo smrtelných případů. Mne se „paní Španělka“ zatím jen „dotkla“ – abych tak řekl – a ač jsem po ní hodně „sešel“, doufám přec, že snad vyvážnu a brzy se zase „zotavím“. Louskám při tom dále praehistorii...“

Bohužel krátce nato se „paní Španělka“ vrátila, či se přidaly komplikace spojené s tuberkulózu a Karel Holub brzy ráno 14. listopadu 1918 umírá.

Když rok před svým odchodem v předtuše, že se jeho život pomalu chýlí ke konci, psal poslední vůli²¹, necítil žádnou hořkost z toho, že odchází předčasně. Myslel na ostatní, rozdělil mezi ně svůj majetek, velkou část mineralogických a prehistorických předmětů odkázal vznikajícímu muzeu Podještědí. Projevil přání, aby jeho a otcovu paleontologickou sbírku, už několik let deponovanou v muzeu v Rokycanech, muzeum odkoupilo za 4000 korun, které věnoval svým nevlastním sourozencům s prosbou, aby za ně pro sebe koupili domek.

„Sbírku otcovu svěřil jsem p. dru. Boh. Horákovi, c.k. professoru v Rokycanech – kde v městském muzeu prozatímně uložena – aby obstaral její zpeněžení ve prospěch pozůstalých po otci, Františky Holubové, vdovy, jako matky dětí Václava, Antonie, Antonína a Heleny Holubových. Sbírka budiž prodána jedině jako celek a to v minimální sumě 4 000 (čtyř tisíc) korun, za něž by měl být pořízen domek, jako trvalá památka po otcově 20tileté práci sběratelské. O tomto mém přání vyrozuměn je též p. prof. Cyril rytíř Purkyně. Revers, jenž byl vyhotoven v r. 1914 při přestěhování sbírky do místnosti musejních p. drem Horákem jako ředitelem musea, najde se v mých papírech, po případě bude k závěti přiložen. O užívání domku, dojde-li k uskutečnění mého přání, nechť se dohodnou pozůstalí, měl by zůstat v rukou mužských členů rodiny. Očekávám ode všech, že se budou mít tolik rádi, že se shodnou bez křiků a sporů.“

Přestože Karel Holub pobyl na světě krátkých 30 let, zůstalo po něm několik významných odborných publikací, které mají co říci paleontologům i po více než sto letech. Spolu se svým otcem

Obr. 9. Fotografie trilobita *Bohemolichas incola*, nakresleného na obr. č. 5 Karlem Holubem a publikovaného v časopise *Nature* v roce 2023. Kus je uložený ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni pod číslem 8; měřítko 5 mm. Foto: P. Kraft.

20 Památník Národního písemnictví, fond Cyril Purkyně, 274/38.

21 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

se stali objeviteli tzv. eulomového horizontu v klabavském souvrství. Nálezky z vrstev bohatých na fosilie z rokle nedaleko Klabavy jsou dodnes uloženy ve sbírkách Muzea dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech. Ve dvou publikacích věnujících se nálezům od Klabavy mimo jiné popsal nové druhy trilobitů *Euloma bohemicum*, *Euloma inexpectatum*, *Aglaspidaegina miranda* a *Bohemopyge decorata*. V mladším šáreckém souvrství objevil následující trilobitové taxony: *Chatkalagnostus frici*, *Svobodapeltis avus* a *Bathycheilus*. Lví podíl má i na pozdějším Kloučkově²² rozdělení vrstev d₁ na vrstvy d₁ a d₂, tedy na dnešní šárecké a dobrotivské souvrství.

„Pátral jsem tedy i se svým žákem K. Jandou v polích za Veleslavínem a za Vokovicemi a našel skutečně pole s hojnými, po většině malými peckami, odlišnými zevnějškem i faunou od ostatních pecek šárecko-oseckých! Pole to pro jeho dosavadní neznámost – nazval jsem polem X a faunu jeho Xkou. Chodili jsme tam s p. Jandou horlivě a rozbili pecek na tisíce – z nichž arci jen asi 5–8% chovaly otisky. Na přehlížení tohoto nového a znamenitého materiálu faunistického zval jsem Karla Holuba – tehdy již universitního posluchače. Přicházel s radostí a s velkým zájmem pomáhal při určování druhů i při hledání rozdílů (odlišností) mezi druhy Xkými a obdobnými druhy šárecko-oseckými. Tím přispěl Holub rychlejšímu rozhodnutí o 2 horizontech v d₁, proto uvádím výslovně jeho částečnou pomoc u věci té.²³“

O osobnosti Karla Holuba asi nejvíce vypovídají následující věty z poslední vůle datované 10. listopadu 1917²⁴:

„Všem, kdož mi svou láskou a přátelstvím zkrášlovali život, tuto naposledy upřímně a z celého srdce děkuji. Za prominutí je prosím, ublížil-li jsem jim kdy. Ať netruchlí nad mým odchodem – pobyl jsem dost dlouho (co lidí nadějných odešlo v posledních dobách ve věku mnohem mladším) a u srovnání s nešťastnými můj život byl radostný. I smrt otcova, jež se mně bolestně dotkla, usadnila mi vlastně do jisté míry odchod. Poslední pozdrav spolu s přáním všeho dobra přátelům a známým nechť laskavě vyřídí slečna Albína Šurďová, p. dr. B. Horák, přátelé Josef Gruber a oba Václavové, Větvička a Havel.

Pohřeb budiž co nejprostší, průvod dětí je zbytečný. Stačí, sejde-li kondukt po „Kněžském“. Hrob budiž ozdoben nejvyšší jednoduchou deskou s vyznačením podobným otcovu: učitel – palaeontolog. Nutné to není a nebude-li desky, také se proto nebudu obracet.

Ravek udělá mi pan Stejskal jednoduchou.

Psáno 10. listopadu 1917 na Světlé pod Ještědem
Holub Karel“

Jeho přání zůstalo vyslyšeno, i po 106 letech od jeho úmrtí je na místním hřbitově (obr. 10) ve Světlé pod Ještědem skromný náhrobek z neopracovaného křemence s nápisem:

Karel Holub
učitel paleontolog
1888–1918

Několik základních informací z matrik²⁵ o rodině Karla Holuba

Karel Holub se narodil 28. dubna 1888 v Rokycanech. Jeho otcem byl Karel Holub (nar. 8. 2. 1863), dělník v továrně (později uváděn jako dělník v koželužně) v Rokycanech a matkou byla Marie Holubová, rozená Zrzavecká (nar. 29. 1. 1863). Otcí, který pocházel z Borku u Rokycan, bylo v době Karlova narození 25 let. Stejně stará matka byla rokycanská rodačka. Malý Karel byl pokřtěn den po svém narození a kmotrem mu byl strýc Antonín Holub (nar. 27. 4. 1859), starší bratr otce. Matka však zemřela na souchotiny (tuberkulózu), když byl Karel sedmiletý (12. 5. 1895). S Karlem Holubem starším tak byla pouhých deset let, protože se bra-

22 Klouček, C. 1916. O vrstvách d₁y, jich trilobitech a nalezištích. Rozpravy České akademie věd a umění. Třída II, 25, 39, 1–20.

23 Nepublikované paměti Celdy Kloučka.

24 Archiv Podještědského muzea, fond Rodáci, karton 13, složka Karel Holub.

25 Digitalizované matriky Rokycanska, <https://www.portafortium.eu/contents/register/soap-pn/cirkev-rimskokatolicka/rokycany>.

li v Rokycanech 27. 7. 1885. Podle všeho byla Marie v době sňatku již v pokročilém stupni těhotenství, protože se jim již 6. srpna narodil syn Antonín. Po necelém roce a půl (28. 1. 1887) se narodila dcera Marie. Karel byl sice třetí v pořadí, ale rodinu záhy po jeho narození postihla tragédie. Děti Antonín i Marie v krátkém sledu (3. 10. a 15. 10. 1888) zemřeli, oba shodně na křivici (rachitidu). Sourozence se Karel dočkal jako dvouletý, kdy se mu narodila sestra Anna (nar. 9. 5. 1890). Další sestry přišly na svět vždy po dvou letech – Rosarie (nar. 18. 6. 1892) a Marie (nar. 7. 10. 1894). Marie se však dožila pouze půl roku (zemřela 28. 3. 1895). O měsíc a půl později zemřela Karlovi, Anně a Rosarii matka. Rodina po celou dobu bydlela v Rokycanech v č.p. 100M (město). Otec Karel Holub starší si po nějaké době našel novou partnerku Františku, rozenou Skolkovou (nar. 31. 8. 1864 v Blovicích) z Rokycan. Zde se také dne 3. 2. 1898 vzali a záhy se jim narodila Helena Jiřina (nar. 24. 4. 1899), následovala Marie (18. 11. 1900), která však zemřela ve věku 18 měsíců (3. 4. 1902) na psotník (křeče). Tentýž rok se po mnoha sestrách narodil Karlovi bratr Antonín (nar. 25. 11. 1902), následovaný po více než dvou letech další sestrou Antonií (nar. 19. 6. 1905). Posledním přírůstkem do početné rodiny se stal Václav (nar. 11. 1. 1909). Po sňatku Karla Holuba staršího s Františkou se rodina přestěhovala v Rokycanech k rodičům Františky do č.p. 38M, které je uváděno v matrice poprvé u narození Heleny Jiřiny a naposledy u narození Antonína. U narození Antonie je uváděna odlišná rokycanská adresa, a to dům č.p. 154 město. Otec, Karel Holub starší, zemřel 5. 5. 1914 v dnes již neexistujícím domě č.p. 29P (Pátek, Pražské předměstí) ve věku 51 let na blíže nespécifikovaný otok (maligní edém).

Přestože jde o strohé informace z matrik, zřetelně dokumentují neutěšené ekonomické poměry typické pro tehdejší mnohačlennou rodinu z nižších sociálních vrstev. V těchto poměrech Karel Holub nejen vyrůstal, ale nikdy se mu z nich nepodařilo vystoupit. Rodina měla zjevně problém opatřit pro děti dostatek jídla, které by zajistilo jejich zdravý rozvoj. Veškeré diagnózy uváděné u jejich úmrtí jsou obvykle spojovány s nedostatkem určitých látek v potravě. Typická je např. avitaminóza D u rachitidy. Karel se sice dožil dospělého věku, ale ani jeho nadání a píle mu nepomohly výrazně zlepšit ekonomickou situaci. Chronický nedostatek peněz a z toho plynoucí životní styl a strava se nakonec projevil i na jeho zdraví. Přestože několik let trpěl tuberkulózou, osudnou se mu nakonec zřejmě stala španělská chřipka, již oslabený organismus nedovedl účinně vzdorovat.

Obr. 10. Hrob Karla Holuba mladšího ve Světlé pod Ještědem, foto: autoři, 2023.

Epilog

Sbírka fosilií, kterou Karel Holub nashromáždil společně se svým otcem, skutečně zůstala v rokycanském muzeu a stala se jedním ze základních kamenů dnešních rozsáhlých sbírek. I přesto, že se na lokalitách rokycanských kuliček stále intenzivně (a v mnohých případech nelegálně) sbírá, a přestože lokalita u Klabavy byla vystavena tak intenzivním sběrům, že byla částečně zničena, zůstávají mnohé Holubovy nálezy nepřekonané a jako celek jsou stále unikátní. Obsahují kupříkladu fosilie šáreckého souvrství z již zaniklých lokalit. Lze zmínit třeba vzácné nálezy z „rokycanských kuliček“ z lokality pod vrchem Kotel jižně od Rokycan, kde bylo po mnoho let vojenské cvičiště a dnes jsou zde ponechány mokřady a část území je komerčně využívána jako skládky a parkoviště. Dalším příkladem je lokalita v korytě Padrtského potoka v Kamenném Újezdě. Mezi nejvzácnější exempláře, které Holub nalezl patří kompletní jedinec trilobita *Bohemolichas incola* („Lichas inkolka“ z Holubova dopisu - viz výše) z „kuličky“, kterou nalezl v Dílech u Rokycan (obr. 5, trilobit v horní řadě obrázků). Podle nápisu na povrchu „kuličky“ víme, že ji našel v říjnu 1908 (přesné datum je bohužel nečitelné). Dlouhou dobu to byl jediný kompletní exemplář tohoto druhu. Ani Joachim Barrande neměl zcela kompletního jedince ve své sbírce. Holub si byl vědom jedinečnosti nálezu, proto si ho v měřítku 1:1 věrně nakreslil. Po více než sto letech se navíc ukázalo, že nejde jen o sběratelský unikát a doklad toho, jak přesně daný druh vypadal, ale pomocí moderní technologie synchrotronového skenování bylo objeveno, že pod trilobitem se zachovala v „kuličce“ potravina, kterou měl trilobit naplněnou trávicí soustavu těsně před svou smrtí. Stal se tak prvním trilobitem na světě, u kterého bylo přímo prokázáno, čím se živil. Díky dalším důsledkům fosilizace tohoto výjimečného jedince bylo možno odvodit celou historii od pozření poslední potravy až po rozklad měkkých tkání a vytvoření „kuličky“ okolo rozkládající se mršiny. Tento příběh otiskl prestižní časopis *Nature*²⁶, díky tomu se Holubův nález zapsal celosvětově i do podvědomí široké odborné veřejnosti. Dle všeho jde o prvního trilobita na světě, jemuž věhlasný časopis věnoval celý článek. Epilog lze uzavřít zvoláním, že Holub svým nálezem proslavil českou paleontologii ve světě. Nadto není vyloučeno, že v jeho sbírce čekají na svůj objev další unikáty.

Poděkování

Rádi bychom poděkovali pracovníkům Archivu Masarykova Ústavu v Praze a Podještědského muzea v Českém Dubu, zejména panu Mgr. Danielu Rubáši za ochotu a vstřícnost, s níž nám poskytli archivní materiály uložené v jejich fondech. Děkujeme rovněž recenzentům Mgr. Adéle Jůnové Mackové, Ph.D. a RNDr. Františku Vackovi, Ph.D. za podnětné recenze.

Financování

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/2.I.a, 00023272) – J. Bruthansová, spoluautorský podíl P. Krafta byl jako součást studia historických pramenů při výzkumu paleontologických lokalit podpořen projektem DKRVOZCM2020-25/93P.

Summary

Karel Holub Jr. lived a short but fruitful life. Its first half, he spent in Rokycany, where as a high school student, he collected fossils with his father, Karel Holub Sr., mainly in the rocks of the present-day Klabava and Šárka formations. The fossils they found represent a basis of the paleontological collection in the Dr. Bohuslav Horák Museum in Rokycany.

For economic reasons, he was not allowed to become a professional palaeontologist. After quitting his university studies without a degree, he passed his teaching exams and spent the second half of his life outside of western Bohemia as a rural teacher in Podještědí.

²⁶ Kraft a kol. 2023, Uniquely preserved gut contents illuminate trilobite palaeophysiology, <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06567-7>.